

نیازهای اطلاعاتی نوجوانان

مریم شمس‌الهی

یار کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

عارضا نوروزی

دانشگاه تهران

شناسنامه	شمس‌الهی، مریم، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	نیازهای اطلاعاتی نوجوانان / مریم شمس‌الهی، علیرضا نوروزی.
مشخصات نشر	تهران: اساطیر پارس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۷۸ ص: جدول. ۵/۱۴×۲۱/۵ س.م.
شابک	978-600-8890-21-8
وضع فهرست‌ویسی	فیبیا
یادداشت	واژه نامه.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	نمایه.
موضوع	کتابخانه‌های نوجوانان -- مجموعه‌سازی
موضوع	Young adults' libraries -- Collection development
موضوع	نوجوانان و جوانان -- خدمات اطلاع‌رسانی
موضوع	Youth -- Information services
موضوع	جوانان -- کتاب و مواد خواندنی
موضوع	Teenagers -- Books and reading
شناسه افزوده	ری، علی. ب. ۱۳۵۵ -
رده بندی کنگره	۹۱۳۹۶ ش ۳۰۰/۱۸
رده بندی دیویی	۰۰۰/۶۲۶
شماره کتابشناسی ملی	۵۱۱۹۷۵۸

تهران: ۸۸۹۹۶۸۰ - ۲۱۴۰۲۱۹۶۰۹

تهران - خیابان ولی عصر (عج) - بالاتر از زرتشت
کوچه نوربخش - پلاک ۴۰ - نشر چاپار

نیازهای اطلاعاتی نوجوانان

مریم شمس الہی و دکتر علیرضا نوروزی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

صفحه آرایشی: کلینیک اطلاعات ایران

ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی

ISBN 978-600-8890-21-8 ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۹۰-۲۱-۸ شابک

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۱۴,۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱		شگفتا
۱۳		مقد
۱۷		فصل اول: نیازهای اطلاعاتی
۱۷		مقدمه
۱۷		نیاز
۱۹		نیاز از دیدگاه روان‌شناسی جامعه‌شناسی
۲۰		نیاز نوجوانان از دیدگاه روان‌شناسی
۲۱		نیازهای نوجوانان
۲۳		نظریه‌ها درباره نیاز
۲۵		مفهوم اطلاعات
۲۶		نیاز اطلاعاتی
۳۳		نیاز اطلاعاتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۳۶		ماهیت نیازهای اطلاعاتی
۳۷		نیاز اطلاعاتی از دیدگاه شناختی
۳۷		نیاز اطلاعاتی نوجوانان
۳۹		انواع نیازهای اطلاعاتی
۴۳		مشخصه‌های اصلی نیازهای اطلاعاتی
۴۵		لرزم شناخت نیازهای اطلاعاتی
۴۶		شناسایی نیازهای اطلاعاتی
۴۸		ارزیابی نیازهای اطلاعاتی

نیازسنجی اطلاعات	۴۸
اهمیت نیازسنجی اطلاعات	۵۰
ضرورت و انگیزه‌های نیازسنجی	۵۱
هدف‌های نیازسنجی اطلاعات	۵۲
سطوح نیازسنجی اطلاعات	۵۳
اصول نیازسنجی اطلاعات	۵۳
انواع نیازسنجی	۵۴
راه‌های نیازسنجی در کتابخانه	۵۶
روش‌شناسی و راهبرد نیازسنجی	۵۷
نیازسنجی در مجموعه‌سازی	۵۸
امکان نیازسنجی در اطلاعات در مجموعه‌سازی	۶۰
روش‌شناسی مطالعه نیازهای اطلاعاتی	۶۲
انواع مطالعه نیاز اطلاعاتی	۶۲
مدل‌سازی نیازهای اطلاعاتی	۶۳
خلاصه فصل	۶۴
فصل دوم. مجموعه‌سازی	۶۷
مقدمه	۶۷
مجموعه‌سازی	۶۷
واژه و مفاهیم مجموعه‌سازی	۶۸
تحلیل سه مفهوم مجموعه‌سازی، گزینش و فراهم‌آوری	۷۰
تعریف مجموعه‌سازی	۷۱
اصطلاح‌شناسی مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه	۷۱
مدیریت مجموعه یا مجموعه‌سازی	۷۶
فراهم‌آوری	۷۷
نظریه‌های مرتبط با مجموعه‌سازی	۷۸
محورهای اصلی مجموعه‌سازی	۸۰
خط‌مشی مجموعه‌سازی	۸۱
انواع خط‌مشی‌ها	۸۴

۸۶	مجموعه‌سازی تعاونی و دلایل آن
۸۷	مقدمات پیش از انتخاب
۸۸	انتخاب
۸۹	اصول کلی انتخاب
۹۱	سیاست‌های انتخاب
۹۲	هدف‌های انتخاب برای نوجوانان
۹۳	معیارهای انتخاب کتاب برای نوجوانان
۹۴	ابزارهای مجموعه
۹۶	کمیته انتخاب
۹۷	برگه‌نگاران در انتخاب مواد
۹۹	ملاکات و شاخص‌های انتخاب منابع اطلاعاتی برای نوجوانان
۱۰۳	استانداردهای رایج مجموعه
۱۰۵	ابزارهای شناسایی و انتخاب منابع اطلاعاتی
۱۱۶	اخلاق مجموعه‌ساز
۱۱۶	ضرورت توجه به اخلاق حرفه‌ای در مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها
۱۱۶	ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای کتابداران مجموعه‌سازی
۱۲۰	ارزیابی و وجین مجموعه
۱۲۲	سانسور و مجموعه‌سازی
۱۲۲	مجموعه‌سازی بر اساس نیازهای اطلاعاتی نوجوانان
۱۲۴	خلاصه فصل
۱۲۷	فصل سوم. کتابخانه‌ها و مجموعه‌سازی
۱۲۷	مقدمه
۱۲۷	هدف‌های کلی کتابخانه‌ها
۱۲۸	انواع کتابخانه‌ها و جامعه آن‌ها
۱۲۹	کتابخانه عمومی
۱۳۱	کتابخانه نوجوانان
۱۳۲	هدف‌های خدمات کتابخانه‌ای به نوجوانان
۱۳۳	منابع کتابخانه‌های نوجوانان

- کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۵
- کمیته بررسی و انتخاب کتاب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۸
- معیارهای انتخاب کتاب در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۴۳
- یک. اصول عمومی ۱۴۳
- دو. اصول جزئی ۱۴۳
- خصوصیات افراد شرکت کننده در انتخاب کتاب در کانون پرورش فکری
کودکان و نوجوانان ۱۴۵
- روند انتخاب در کمیته بررسی و انتخاب کتاب در کانون ۱۴۵
- استانداردها و شیوه خرید کتاب در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
..... ۱۴۶
- مراکزهای انتشار کتاب برای شورای کتاب کودک ۱۴۷
- خلاصه دسک ۱۴۸
- فهرست منابع ۱۵۱
- الف. پارسی ۱۵۱
- ب. انگلیسی ۱۵۸
- واژه نامه انگلیسی به پارسی ۱۶۱
- واژه نامه پارسی به انگلیسی ۱۶۳
- نمایه موضوعی ۱۶۵
- نمایه نام ها ۱۷۵

پیشگفتار

«نیاز» نخستین گام برای جستجو و حرکت و پویایی است. نیاز به دانستن نیز گام بعدی و اساسی است. نیازهای اطلاعاتی در مراحل مختلف زندگی هر فرد بسته به شرایط زندگی یا موقعیت خاص خودش متفاوت هستند. اگر نیاز به اطلاعات در مرحله نوجوانی باشد که مرحله مهم و حساسی از زندگی هر فرد است، چالش‌هایی را به دنبال خواهد داشت. چالش‌هایی مانند انتخاب درست و توجه به نیازهای خاص این سن، در نظر گرفتن حساسیت‌های مرحله بدخود و نوجوانی، انتخاب با توجه به سلیقه آن‌ها و در جهت علاقه‌مند کردن بیشتر به کتاب‌خوانی و مراجعه بیشتر به کتابخانه و غیره. نیازهای مطالعاتی می‌تواند نوجوانان را به سوی ثبات و شکل‌گیری شخصیت و کسب مهارت‌ها و لازم زندگی هدایت کند و آینده مطالعاتی آن‌ها را سمت و سوی درستی بخشد.

کتاب حاضر با تأکید بر مجموعه‌سازی بر اساس نیازهای اطلاعاتی نوجوانان و پرداختن به نیازهای آنان، می‌تواند برای مدیران و مسئولان کتابخانه‌های عمومی با اعضای نوجوان، مدیران مدارس و کتابداران آموزشگاهی مخاطب این گروه سنی، مسئولان کتابخانه‌های کودک و نوجوان و همچنین کارشناسان، مربیان و مسئولان کمیته بررسی و انتخاب کتاب کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان جهت ارزیابی مجموعه و

سنجش میزان تناسب آن با نیازهای نوجوانان و بهبود وضعیت مطالعه آنان مفید باشد. همچنین دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد برای دروس مجموعه‌سازی، و مواد و خدمات کودکان و نوجوانان می‌توانند از این کتاب هم بهره لازم را ببرند. در این کتاب به افراد ۱۲ تا ۱۶ سال نوجوان گفته می‌شود که شامل مقاطع تحصیلی ششم دبستان تا دوم دبیرستان است و مفهوم کلی نیازسنجی اطلاعات به معنای بررسی نیازهای موضوعی و منابع مورد نیاز نوجوانان جهت کسب اطلاعات و پرکردن اوقات فراغت آنهاست.

اگرچه مخبر اصلی این متن کتابداران کتابخانه‌های عمومی و تخصصی نوجوانان هستند؛ اما مفاد آن می‌تواند مورد استفاده کلیه علاقه‌مندان به حوزه نوجوانان به ویژه کتابداران کتابخانه‌های عمومی و مربیان مراکز کانون پرورش گری کودکان و نوجوانان قرار گیرد. علاوه بر این، می‌توان آن را متن درسی برای درسی مانند «مواد و خدمات کتابخانه برای کودکان و نوجوانان»، کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی» و «خدمات اطلاعات اجتماعی» در دوره کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همچنین دروس «کتابخانه‌های عمومی و جامعه» و «کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی» در دوره کارشناسی ارشد گرایش مدیریت کتابخانه‌های عمومی به حساب آورد.

این نوشته نظیر هر نوشته دیگر، خالی از کاستی نیست به تردید نکته‌سنجی‌ها و رهنمودهای صاحب نظران می‌تواند در بهبود ویرایش بعدی مؤثر افتد. در خاتمه نگارندگان بر خود فرض می‌دانند از زحمات کسانی که در به ثمر رسیدن این متن سهیم بوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری نمایند. از جناب آقای موسی محمدی مدیر نشر چاپار برای چاپ و نشر کتاب سپاسگزاری می‌شود.

مقدمه

اهمیت مطالعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی و تأثیرات آن، بر کمتر کسی پوشیده نیست. از طرفی، مطالعه و شروع آن در دوران کودکی شکل می‌گیرد و به دنبال آن در نهج‌جانی ثبات می‌یابد. با توجه به اینکه مطالعه به شیوه صحیح، زمینه ساز فکر و خلاقیت، کسب آگاهی، ایجاد افق‌های فکری گسترده، شناخت الگوها، ورزش غیرمستقیم راه و رسم زندگی، غنی‌سازی و بهره‌وری از اوقات فراغت ... می‌شود، اهمیت توجه به مطالعه را وسعت بخشیده و ضروری می‌سازد (لاریک، ۱۳۸۶).

حال آنکه با وجود رشد روزافزون انتشارات دیگر امروز مثل گذشته نمی‌توان هر کتابی را خواند؛ چرا که حتی با صرف زمان بسیار زیاد و هزینه فراوان هم نمی‌توان همه کتاب‌ها در موضوع‌های مورد علاقه را دنبال کرد و اینجاست که کتابخانه‌ها به عنوان مراکز انتخاب و گردآوری کتاب و سایر منابع اطلاعاتی، اهمیت خود را نشان می‌دهند. کتابخانه‌هایی می‌توانند رسالت خود را به درستی انجام دهند که بتوانند بهترین انتخاب‌ها را در هر حوزه موضوعی داشته باشند و نیازهای مخاطبان خود را برآورده نمایند.

بزرگ‌ترین چالش در این مرحله انتخاب صحیح خواهد بود و

هنگامی که جریان انتخاب بخواند برای کودکان و نوجوانان باشد که در مراحل حساسی از رشد شخصیتی و بلوغ^۱ هستند، حساسیت و دقت به اوج خود می‌رسد. چون در کودکان پایه‌های خواندن و کسب بسیاری از مهارت‌ها شکل می‌گیرد و در نوجوانان به دلیل شرایط خاص سنی پذیرش هر کتاب و مطلب خواندنی به راحتی میسر نیست و انتخاب‌های ویژه‌ای باید صورت گیرد.

کتابخانه‌ها می‌توانند با فراهم‌آوری و دسترس‌پذیرسازی منابع و فضایی که خلاقیت، تفکر و رشد فکری، احساسی و اجتماعی نوجوانان را پرورش دهد، نقش مهم و مؤثری را در گذار موفقیت‌آمیز فرد از مرحله کودکی به دوران نوجوانی ایفاء کنند (تعاونی، ۱۳۹۲، ص. ۷۰). البته با توجه به اینکه یکی از مهمترین دغدغه‌های کتابخانه‌ها، جذب اعضای نوجوان و پایدار کردن آن‌ها به عنوان اعضای ثابت و بالا بردن امانت و میزان مطالعه آن‌هاست؛ باید دید که با مجموعه‌های حاضر علائق و نیازهای اطلاعاتی آنان را پوشش می‌دهد.

نخستین رکن کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی، «مجموعه‌سازی» است؛ زیرا سایر فعالیت‌های کتابخانه‌ای به طور وسیع یا غیرمستقیم پس از مجموعه‌سازی شروع می‌شود و رسالت بزرگ مجموعه‌سازی برآورده کردن نیازهای اطلاعاتی کاربران است (محسنی، ۱۳۸۸). یکی از دلایل عمده عدم مطالعه نوجوانان فقر کتابخانه‌های مدارس و کتابخانه‌های کودکان در سطح شهرهاست که خود به خود از میزان دسترسی که کودکان و نوجوانان به کتاب و مطالعه می‌کاهد (اصغرنژاد، ۱۳۸۰).

پایین بودن سطح مطالعه در کشور ما ناشی از ناآشنایی و عادت نداشتن به کتاب و مطالعه از دوران کودکی است (غفاری، ۱۳۸۱). با توجه

به اینکه کتاب و کتاب‌خوانی باعث رشد تفکر خلاق و مهارت‌های زندگی و اجتماعی می‌شود و میزان گرایش به مطالعه، امروزه یکی از شاخص‌های توسعه به شمار می‌رود (تقی‌زادگان، ۱۳۹۰)، اهمیت مطالعه و زمینه‌سازی برای آن بارز می‌گردد و ضرورت اثر حاضر نمایان می‌شود. از طرف دیگر، رشد فزاینده دانش و اطلاعات، تغییر در نیازهای اطلاعاتی خوانندگان به ویژه کودکان و نوجوانان و نسل «بومیان دیجیتال»^۱، و توسعه تکاملی فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات سبب شده‌اند تا فعالیت‌های کتابخانه‌ها از حالت سنتی به سوی خدمات اطلاعاتی نوین سوق پیدا کنند و به جای افزایش بی‌هدف مجموعه، افزایش بر اساس خواسته‌ها و نیازهای اعضای آن صورت گیرد (امید، ۱۳۸۷). والدین نیز که نگرانی‌هایشان از مواد خواندنی مفید برای این سن حساس، نوجوانان‌شان را به کتابخانه هدایت می‌کنند، جزو ذی‌نفعان خواهند بود؛ زیرا مطمئن هستند که این مجموعه متناسب با نیازهای نوجوانان است.